Травневий ранок 1900 року, можливо, був і прекрасний, та мене, дев'ятилітнього, не зворушувала невдосконалена природа.

Гордо величався я на високому передку сільської тачанки, готуючись у далеку путь.

До того я ходив короткими стежками, що довжина їх вимірювалася миршавими верствами. Дві версти до лісу, верства до школи, півверсти до ставу,— такі були радіуси мого герметично закоркованого світу.

Тільки два рейди по тридцять п'ять верстов до Охрімівки та до Просянки зробив я за свій дев'ятилітній вік.

То були знамениті подорожі, сповнені таємничих пригод і жахливих зустрічей. Зникнення плямистого кота, що героїчно втік з порожньої бодні, та зустріч з циганами в степу, що проїхали, не звернувши на мене уваги,— найразючіші події тих рейдів.

І от тепер сидів я на передку тачанки, сподіваючись на подорож, число верстов якої не вміщала моя уява, як не вміщає уява людська відстані Землі від Сонця... В ті далекі часи найбільше число в мене було двадцять, всяке дерево — дуб, найшвидше у світі — кінь, а найдужча людина — мій батько.

Високий передок не міг здаватися мені Хеопсовою пірамідою, з якої дивилися в далекі обрії століття моїх предків, а тачанку я не дорівнюю до корабля аргонавтів,— і те й те ще таїлося від мене в імлі популярного підручника старої історії...

Одне було мені до лоскоту зрозуміле: я їду на величезний ярмарок, де невідома мені електрика освітлює нічні міста й прекрасні залізні покрівлі двоповерхових домів!

Довгими місяцями я виплекував образ грандіозного міста, будинки якого були обліплені вивісками, вулиці викладені цеглою і дошками, а в кожному вікні стояла машина, що говорить людським голосом!

ЇКСТИ подаються за виданням: Слісаренко О. Твори: В 6 т.— Х., (із збереженням особливостей авторської мови).

Люди в тих дивних домах їдять тільки бублики та котлети, закусуючи невідомим мені, але доконче разючо солодким морозивом та тістечками.

Довгими ночами я мріяв образом залізниці й снив вражаючими картинами, в яких першу роль відігравав паровик з графської економії. Той паровик тягнув за собою з десяток гарненьких курників на колесах, а з курників тих визирали щасливі люди...

Отож хіба я не мав права величатися напередодні вступу до цього дивовижного царства?

На мене дивилися заздрісні очі моїх ровесників і каламутили мою дитячу радість... Я б з дорогою душею забрав їх з собою, але не смів про це нікому сказати... Я б ще забрав свого учителя, що мав чудне прізвище Дриль, і кашкета з оксамитовою околичкою, та кривоногу кішку, що я її врятував од смерті, давши жорстокий бій хлопцям, що хотіли ту кішку забити. Та й про це я нікому не сказав, бо мати наказала викинути всі мої багатства в твердій валюті цвяхів, хоч і іржавих, та ще дебелих, шруб невідомого призначення та інших коштовностей, що ними бувають набиті кишені допитливих хлоп'яків, не старіших за дванадцять років...

Я склав той скарб в кутку дворища в надії, що хтось, знайшовши його, буде такий само щасливий, як я, володіючи ними...

Село Хатнє, колишнього Вовчанського повіту, було кинуте двісті років тому в хащі Вовчих лісів у північній Україні. Воно утворилося за

часів Великої Руїни, коли втікачі з Правобережжя та Галичини, шукаючи вольностей, посунули на Слобожанщину, тоді ще безлюдну й дику. Незабаром знайдені там вольності були скасовані, і мої предки опинилися в кріпацтві, а по знесенню кріпацтва в лавах безземельної майстрівщини.

Лимарство було фахом мого діда й батька і не перейшло до мене завдяки випадкові, що посадовив мене на високий передок сільської тачанки.

Повторилася історія двохсотлітньої давнини,— за прикладом предків мій батько покинув насиджені, але безробітні місця, і з численною сім'єю рушив шукати втрачених колись вольностей, а найголовніше заробітку.

Рідня з усього села зібралася коло тачанки й голосила над печальною нашою долею. На її погляд, поїздка за сорок верстов була одчайдушним вчинком, а за п'ятсот верстов дорівнювалася самогубству.

Нарешті останню пляшку горілки люто спустошено, останні прощальні вигуки й побажання заглушено стуком коліс і я, обернувшись, весело дивився на юрбу родичів, що втирали п'яні свої сльози.

Ми поїхали на загибель.

Та я не вірив у загибель, бо був я не такий досвідчений і мудрий, як вони, мої родичі. Я весело усміхався. Я ж мав побачити двохповерхові будинки з вивісками в грандіозних містах з дощатими тротуарами!

З того травневого ранку минуло двадцять дев'ять років. За ці роки мій світ став широкий, такий широкий, що міг би умістити мільйони колишніх моїх хатнянських світів. Моє дитинство закрилося юністю, сповненою напружених шукань і невсипущої пращ. Я ріс, далекий од своєї сім'ї, в колі прекрасних товаришів, спочатку в убогій Кучерівській

сільськогосподарській школі на Курщині, а згодом в одній із кращих шкіл на Україні — Харківській хліборобській школі. В цій школі мене оточували не тільки хороші культурні товариші, а и прекрасні педагоги, з яких я з особливою приємністю згадую Павла Івановича Тиховського, що зміцнив у мені любов до літератури своїми талановитими лекціями, позбавленими тогочасного казенного обскурантизму, та вихователя Петра Олександровича Євецького, що присвятив все своє життя цій славній школі.

Восени 1929 року мої літературні друзі урядили мисливську експедицію. Я не знав докладного маршруту й раптом був схвильований словом "Хатнє", де ми мали зупинитися на ночівлю.

Спочатку здалося, що це не те Хатнє, де був високий передок тачанки й на ньому дев'ятилітній я...

Ми зупинилися в крайній хаті, і я розповів товаришам, що старої школи під соломою, де я дістав стільки неймовірних знань від учителя Дриля, вже немає й що тепер, певно, не товкмачуть у бідні дитячі голови безглуздих молитов та незрозумілого:

Катятся ядра, свіщут пулі

...дим багровий Клубами всходіт к нєбєсам...

од якого нам, малим, ставало соромно...

Замість старої школи збудували нову на другому боці ставу, з великими вікнами, під червоним бляшаним дахом...

Я не помітив господині, що вслухалася в мої слова і раптом, зробивши рух до мене, вигукнула:

— Альошко, та невже ж це ти? А я дивлюсь...

Я, звичайно, не одразу впізнав у цій жінці, що завчас змарніла од тяжкої селянської праці, подругу свого дитинства. Тільки нагадування про потиличники та інші не менш приємні подробиці мого героїчного минулого дали мені можливість пригадати її. Це ж бо і вона тоді в гурті інших заздрісно дивилася на мене на високому передку!

Минуле хвилює, і ця літня жінка з дитячою радістю та наївним самозадоволенням розповіла мені, що й їй таки під час війни пощастило одного разу побувати в Харкові...

Двадцять дев'ять років, що в них вмістилося дві революції та кілька воєн, кардинально змінили співвідношення між людьми, і я, як ніколи до того, відчув слизьку гіркість минулого й міцну шкаралущу сучасного.

В новій школі, високій і світлій, вже не,—

"Катятся ядра, свіщут пулі..."

"Землею будем володіти, А паразитів жде біда!"

Хай же благословенні будуть всі сміливі шукачі вольностей та всі тачанки, що везуть нас до нових незвіданих обріїв!

1929 р.